

UVODNIK

Skrb postaja v poznomodernem času vse bolj relevantna politična tema in v vsakdanjem življenju prihaja vedno bolj očitno do različnih novih refleksij skrbi - procesov in praks, ki nas zadevajo. Si lahko te spremembe razlagamo, kot da danes potrebujemo več skrbi kot v preteklosti? Ali stare prakse skrbi ne zadostujejo več potrebam ljudi v vsakdanjem življenju? Se s tem spreminjajo pomeni skrbi? Kaj skrb pravzaprav sploh je?

V sodobnem zahodnem svetu je močno ukoreninjeno prepričanje, da skrb potrebujejo le odvisne osebe (invalidi, otroci, bolni, starejši ipd.), medtem ko večina ljudi skrbi ne potrebuje. Skrb je razumljena kot enosmeren odnos med tistim, ki skrb daje, in tistim, ki jo prejema. Ta odnos je odnos odvisnosti tistega, ki skrb potrebuje, in dominantnosti tistega, ki skrb daje. Korenine takšnega razmišljanja so nedvomno v razvrednotenju skrbi kot nepomembnega, težaškega, pogosto neplačanega ženskega dela. Skrb se pogosto enači z zasebnostjo, družino, ženskami. Danes je takšno (recimo modernistično) pojmovanje skrbi vedno očitneje ozko in nezadostno, še posebej, ker v realnosti vsakdanjega življenja ne pokrije množice aspektov skrbstvenih praks in procesov. Na mesto redukcioniistične definicije skrbi vse bolj persistentno stopa etika skrbi, po kateri je skrb mnogo več, je "dejavnost človeštva, ki vključuje vse tisto, kar delamo, da ohranjamo, nadaljujemo in popravljamo naš 'svet', da lahko v njem kar najbolje živimo. Ta svet vključuje naša telesa, nas in naše okolje, kar poskušamo preplesti v kompleksno mrežo, ki vzdržuje naše življenje" (Tronto, 1993: 103). V tem mnogo širšem in univerzalnejšem razumevanju skrbi najdemo več pomembnih sporočil. "Skrb ni obrobna dejavnost v življenju, ampak osrednji proces človeškega obstoja. Skrb ni omejena na družino ali osebne odnose, ampak je umeščena tudi v formalizirane družbene in politične institucije v naši družbi" (Sevenhuijsen, 1998: 137). Skrb je socialna in moralna praksa, je tudi demokratična praksa.

V zahodnih državah potekata dva pomembna, med seboj prepletena procesa, ki zaznamujeta ta čas. To sta procesa relokacije politike in relokacije skrbi. Relokacija politike se dogaja v naslednjem kontekstu: politični konflikt se je premetil s tradicionalnih prizorišč nacionalne države v druge družbene sfere (mednarodna podjetja, svetovni organi, nadvladane organizacije, mednarodna sodišča itd.), s čimer politično središče parlamentarne demokracije izgublja moč. Nevarnost tovrstne relokacije politike je predvsem ta, da lahko nekdo dobi moč brez odgovornosti. V novih demokratičnih praksah lahko rešitve iščemo v konceptu "zavezujočega upravljanja", ki so v skladu z idealom aktivnega državljanstva (Sevenhuijsen, 2003). Ti koncepti so stična točka med procesi alokacije politike ter procesi relokacije skrbi. Relokacija skrbi se odvija na več nivojih, skrb se premešča z žensk na moške, iz družine v javnost, v zdravstvu, na primer, se odvija relokacija od zdravljenja k skrbi. Dejavniki, ki so spodbudili relokacijo skrbi, je nedvomno več, med njimi je gotovo vstop žensk v javno sfero - v politiko, na trg delovne sile itd. - ki je podrl modernistične meje med zasebnim in javnim ter obe sferi množno prestrukturiral. Pomemben dejavnik, ki je tesno povezan z množičnim zaposlovanjem žensk, in ki je povzročil premeščanje skrbi in predvsem njenih pomenov, so tudi

družinske spremembe. Proces relokacije skrbi od nas zahteva, da skrb diferenciramo bolj kot kdajkoli prej (ibidem). V politični prostor se umeščajo nove ideje, ki skrb definirajo v novih konceptih, kot so "skrbno" državljanstvo (*caring citizenship*), skrb kot demokratična praksa (*care as democratic practice*) (Tronto). Priča smo nastajanju novih politik skrbi, ki ne vključujejo le "tradicionalna" področja skrbi (skrb za otroke, starejše, bolne, skrb v zdravstvu, družini itd.), ampak se širijo na nova, politično relevantna področja, kot so migracije, etnične in socialne manjšine, multikulturalizem in medkulturna komunikacija itd.

Pričujoči tematski blok ima skromno ambicijo predstaviti nekatere od naštetih aspektov relokacije skrbi v poznomodernih družbah, v enem od tekstov pa se vračamo v začetek prejšnjega stoletja z aktualno temo o spolni specifičnosti skrbi. Avtorice se lotevajo analiz s perspektive etike skrbi, ki jo poskušajo aplicirati na različne politike in različna področja vsakdanjega življenja, od zasebnosti, razmerja med delom in družino, zdravstva, do migracij.

Vodilni članek tematskega bloka je prispevala Selma Sevenhuijsen in nosi naslov "Tretja pot? Moralnosti, etike in družine". Njeno izhodišče je ideja, da predstavlja družina močan mit - ne le sociološki, temveč tudi politični mit. Zato ni vseeno, kakšna je politična definicija družine, sorodstva in skrbi. V pričujočem članku vzame za primer Giddensovo razumevanje družine, ki ga je razvil v Tretji poti. Avtorica v analizi izhaja iz feministične etike skrbi - perspektive, s katero pokaže na šibkosti Giddensovega razumevanja družine, hkrati pa izpostavi tudi dejanske možnosti, ki ležijo v "tretji poti" - v demokratičnih družinskih praksah, ki vključujejo etiko skrbi.

Članek z naslovom "Skrb med delom in družino" avtorice Alenke Švab se tematsko navezuje na prvi članek. V njem avtorica s perspektive etike skrbi analizira razmerje med delom in družino, kot je konceptualizirano v družinski politiki v Sloveniji. Analizo gradi na dveh tezah. V prvi pravi, da v razmerju med delom in družino, ki podpira normativni okvir družinske politike, ne gre za usklajevanje, ampak podrejanje družinske/zasebne sfere sferi dela, kar je razvidno iz favoriziranja modela (materialno) neodvisnega zaposlenega posameznika. V drugi tezi avtorica trdi, da je ravno skrb skupni imenovalec obeh dimenzij razmerja delo - družina in od konceptualizacije skrbi v konkretni družinski politiki je odvisno, kako uspešno se bo realiziral koncept usklajevanja dela in družine.

Majda Pahor je prispevala tretji članek z naslovom "Viri etičnega odločanja pri delu medicinskih sester". V njem razmišlja o virih etičnega odločanja medicinskih sester. Zdravstveno nego umesti v družbene procese modernizacije, ki so jo premaknili iz zasebnega sveta v javni prostor zdravstvenih institucij in jo tam vzpostavili kot podrejeno obliko dejavnosti formalnega zdravstvenega varstva. Pozna moderna, zlasti v zahodnih družbah, skozi subjektivizacijo povzroči obrat k centriranju zdravstvene nege okoli skrbi kot celovite obravnave pacientov. V to smer se, po mnenju avtorice, razvija tudi raziskovanje procesov etičnega odločanja na osnovi pripovedi zdravstvenih delavcev in bolnikov, ki omogoči globlje razumevanje pojava.

V četrtem članku z naslovom "Etika skrbi v migracijskih politikah". Simona Zavratnik Zimic spregovori o migracijskih politikah in analizira možnosti za

vključevanje etike skrbi vanje. V članku kritično izhaja iz ideje, da so migracijske politike predvsem politike trdih meja, to je preprečevanja vstopov v države, kar je v dobi migracij, kakršna je pozna modernost, sporno. Etika skrbi ponuja konceptualni okvir in predstavlja "etični imperativ" takih integracijskih politik, ki v ospredje postavljajo vprašanje norm in vrednot, družbene solidarnosti, doseganja kohezije in aktivnega političnega delovanja, je prepričana avtorica in se zavzema za premik od integracijskih politik "za imigrante" k politikam skrbi, v katerih je naslovnik celotna družba in v katerih ima pomembno vlogo koncept aktivnega državljanstva.

V zadnjem članku "Socialno materinstvo" nas avtorica Irena Selišnik popelje na začetek 20. stoletja, ko se je proces vstopanja žensk v javno sfero in aktivnega sodelovanja v njej šele pričel. Zanima jo, na kakšen način je bil argument skrbi uporabljen pri argumentaciji večjega vključevanja žensk v javno sfero v tistem času. Analiza lepo pokaže, da so se procesi premeščanja skrbi takrat dogajali na povsem drugačen način kot se v sodobnosti - skrb se takrat ni premeščala z žensk na moške, ampak obratno, kot specifično ženska dejavnost, je bila argument, s katerim so ženske lahko vstopale v javno sfero.

Avtorice smo v tematskem bloku o etiki skrbi poskušale prikazati procese premeščanja skrbi na različnih družbenih področjih in v različnih politikah, pokazati smo želele na potrebe po preoblikovanju normativnih okvirov trenutnih politik, v katerih je skrb pogosto odstotna ali pa je neustrezno konceptualizirana. V novih politikah skrbi je bistveno zavzemanje za "skrbno državljanstvo", ki vidi skrb kot del kolektivnega delovanja v javni sferi.

LITERATURA

- Sevenhuijsen, S. (1998): *Citizenship and the ethics of care. Feminist considerations on justice, morality and politics.* London, New York: Routledge.
- Sevenhuijsen, S. (2003): "Prostor za skrb - pomen etike skrbi za socialno politiko". V: Sevenhuijsen, S., Švab, A. (ur.). *Labirinti skrbi: pomen perspektive etike skrbi za socialno politiko.* Ljubljana: Mirovni inštitut (zbirka Politike).
- Tronto, J. C. (1993): *Moral Boundaries: A Political Argument for an Ethic of Care.* New York, London: Routledge.

Gostujoča urednica
dr. Alenka Švab